

Prancūzų kalbos administracinio ir publicistinio stiliaus konektorių vartojimas ir vertimas į lietuvių kalbą

Aurelija Leonavičienė, Jolita Rečiūnaitė

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.sal.0.22.3861>

Anotacija. Šiuolaikinėje visuomenėje išaugus vertimų poreikiui, sugriežtėjo reikalavimai vertimų kokybei. Rengiant profesionalius vertėjus, svarbų vaidmenį vaidina vertimų tyrimai, vertimo kritikos darbai, leidžiantys pastebėti konkrečios kalbų poros atskirų stilių, žanrų tekstų vertimo dėsningumus, tam tikrų teksto kalbos ypatybių vertimo polinkius.

Šiame straipsnyje nagrinėjami prancūzų kalbos administracinio ir publicistinio stiliaus konektoriai, jų pasiskirstymo dažnis ir vertimo į lietuvių kalbą strategijos. Prancūzų kalbos konektoriai, jų klasifikacijų įvairovė, funkcijos, vertimo galimybės aprašomos remiantis žymių lingvistų (J.-M. Adamo, P. Guiraud, E. Roulet, A. Reboul, J. Moeschler, G. Martelio, ir kt.), vertimo teoretikų (J.-P. Vinay, J. Darbelnet, H. J. Vermeerio, Ch. Nord, M. G. Gonzaleso, A. Chestermano ir kt.) darbais. Atliekant tyrimą taikomi kokybinės, kiekybinės analizės, gretinamasis ir aprašomasis metodai.

Atlikto kiekybinio konektorių pasiskirstymo rezultatai leidžia teigti, kad skirtingą konektorių vartojimą prancūzų kalbos administraciniame (78 % visų surinktų pavyzdžių) ir publicistiniame (22 % visų pavyzdžių) stiliuje lemia stilistinė tekstų diferenciacija. Nagrinėjant tiriamųjų tekstų konektorių vertimo į lietuvių kalbą ypatybes, aptariamos trys vertimo strategijos: gramatinė tiesioginio vertimo strategija, semantinė sinonimų parinkimo strategija ir pragmatinė praleidimo strategija. Kiekviena strategija aptariama vertimo teorijos ir kalbos vartosenos požiūriu, teiginiai paremiami surinktais pavyzdžiais.

Reikšminiai žodžiai: *administracinis stilius, publicistinis stilius, konektorius, teksto kohezija, teksto lingvistika, stiliaus norma, vertimas.*

Įvadas

Teksto lingvistika yra viena iš naujesnių lingvistikos šakų, kuri tiria atskirus teksto segmentus, teksto koheziją, koherenciją ir kt. Vienas iš teksto lingvistikos objektų yra konektorius, kuris mokslo darbuose neretai apibrėžiamas kaip teksto vienetas, siejantis teksto segmentus, sakinius ir lemiantis koheziją. Konektorių reikšmę ir funkcijas nemažai tyrinėjo anglų, prancūzų kalbų lingvistai, tačiau lietuvių kalbotyroje jo reikšmės ir vaidmuo mažiau nagrinėti.

Šiame straipsnyje aprašomo tyrimo **tikslas** – aptarti konektorių sampratą lingvistinėje literatūroje, išanalizuoti jų pasiskirstymą prancūzų kalbos administraciniame ir publicistiniame stiliuje, nustatyti vertimo į lietuvių kalbą strategijas ir palyginti konektorių vartojimą prancūzų ir lietuvių kalbų tekstuose. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, keliami keturi **uždaviniai**:

- 1) teoriškai aptarti konektoriaus sampratą,
- 2) ištirti konektorių pasiskirstymą prancūzų kalbos administraciniame ir publicistiniame stiliuose,
- 3) išanalizuoti konektorių vertimo į lietuvių kalbą strategijas,
- 4) palyginti konektorių vaidmenį prancūzų ir lietuvių kalbos tiriamųjų stilių tekstuose.

Tyrimo medžiaga – Europos Sąjungos „Eur-lex“ duomenų bazės sutartys „Traité sur l’union Européenne“ (2006), „Traité instituant la communauté Européenne“ (2006) ir jų vertimai į lietuvių kalbą, reprezentuojantys administracinį stilių, ir publicistinio stiliaus knygos: R. Schumanno „Pour l’Europe“ ir Y. Plasseraud „Minorités“, ir jų vertimai į lietuvių kalbą. Tyrimo medžiagos objektas yra prancūzų

kalbos konektoriai ir jų vertimas į lietuvių kalbą. Atliekant tyrimą taikomi kokybinės, kiekybinės analizės, gretinamasis ir aprašomasis metodai.

Konektorių vertimo praktiniais ir teoriniais klausimais Lietuvoje yra rašę L. Bikilienė (2009), N. Burneikaitė (2009), V. Česnulenė (2012) ir kt. Tačiau prancūzų ir lietuvių kalbų atskirų funkcinį stilių konektorių pasiskirstymas, jų vertimo dėsningumai iki šiol nėra ištirti. Šie duomenys būtų naudingi teksto lingvistams ir praktikoje dirbantiems vertėjams.

Konektorių samprata ir klasifikacija

Lingvistinėje literatūroje konektoriai suprantami gana įvairiai, varijuoja šio teksto vieneto pavadinimai. C. Baylonas ir P. Fabre’as konektorių apibūdina kaip *jungties žodį* (*mot-lien*; 1978, p. 65), kuris atlieka gramatinę siejimo funkciją. J. P. Vinay ir J. Darbelnet pateikia panašų konektoriaus apibrėžimą ir teigia, jog konektorius yra *jungiamasis žodis* (*mot-charnière*; 1964, p. 224), nurodantis ryšius tarp sakinio dalių, segmentų, sakinių ar teksto pstraipų. Tyrėjas J. Lecavalier konektoriais vadina ryšį reiškiančius žodžius (*mot de relation* – 2003, p. ii), o E. Roulet konektorius apibūdina kaip diskurso ryšių *leksinius žymeklius* (*connecteur pragmatique; indicateurs "lexicaux" de relations de discours*; 1985), klasifikuojamus pagal tekste atliekamą vaidmenį. Kaip ir daugelis kitų lingvistų (Reboul, Moeschler, 1994; Adam, 2005), E. Roulet skiria konektorius nuo kitų teksto jungiamųjų žodžių. Lingvistai A. Reboul ir J. Moeschler teigia, kad pagrindinis konektoriaus ir jungiamojo (-ųjų) žodžio (-ių) (*un opérateur*) skirtumas yra tas, kad jungiamieji žodžiai tik sieja sakinius, o

konektoriai – vienaip ar kitaip argumentuoja siejamų sakinių (dėmenų) ryšį (Reboul, Moeschler, 1994, p. 179).¹ Teksto lingvistas J. M. Adamas konektorius taip pat skiria nuo kitų žodžių, padedančių kurti rišlių tekstą, bet neatliekančių konektoriaus funkcijų. Jiems priklauso minėti jungiamieji žodžiai (*organisateurs textuels*), kurie skirstomi į laiką (*alors – tada; après – paskui; ensuite – vėliau; puis – paskui ir kt.*), erdvę (*à gauche / à droite – kairėje, dešinėje; devant / derrière – prieš, už; (au-) dessus / dessous – viršuje, apačioje ir kt.*), išvardijimą (*ou – arba; aussi – taip pat; ainsi que – kaip ir; avec cela – tuo pačiu ir kt.*), iliustravimą (*par exemple – pavyzdžiui; en particulier – ypatinčiai; notamment – būtent ir kt.*) ir kt. reiškiančius žodžius. Visi jie padeda kurti rišlių tekstą, tačiau, skirtingai nuo konektorių, nenurodo ryšių tarp žodžių, sakinių. Kaip teigia J. M. Adamas (2005), konektorius gali padėti argumentuoti, apibendrinti, reikšti nuolaidą, perfrazuoti ir kt.

Esant skirtingoms konektoriaus sampratoms, įvairuoja ir jų klasifikacija. Plačiaja prasme konektoriai apima daug jungtukų, priešveiksnių, prielinksnių konstrukcijų ir kt. Tačiau, kaip buvo aptarta, J. M. Adamas, A. Reboulis, J. Moeschler, E. Roulet visų jų nelaiko konektoriais ir jungiamiesiems žodžiams (*organisateurs textuels*) priskiria pagrindinę funkciją – kurti teksto nuoseklumą. Šiam konektorių vartojimo ir vertimo tyrimui buvo pasirinkta E. Roulet konektoriaus samprata ir klasifikacija, kurios turi daug bendra su A. Reboulis, J. Moeschler, J.-M. Adamo aprašytu konektorių skirstymu. Konektorių klasifikacijoje E. Roulet išskiria tokias konektorių grupes: argumentacijos, opozicijos, perfrazavimo ir įvedamuosius konektorius (Roulet, 1999, p. 77). Lingvistai A. Reboulis ir J. Moeschler patikslina, kad konektorių klasifikacijos dažniausiai remiasi argumentacijos ir perfrazavimo reiškimu (Reboul, Moeschler, 1998, p. 85). Atsižvelgus į šiuos ypatumus, straipsnyje remiamasi gana plačiu E. Roulet požiūriu į konektorius ir jų klasifikacija, kurioje skiriamos keturios pagrindinės konektorių grupės:

- 1) **Argumentacijos konektoriai:** *parce que* (kadangi, nes), *puisque* (kadangi, nes), *car* (nes, kadangi), *en effet* (iš tiesų), *d'ailleurs* (be to), *de plus* (be to), *donc* (taigi, tad, vadinasi), *par conséquent* (taigi, tad, vadinasi) kt. Argumentacinio pobūdžio pasakymuose, kaip teigia E. Roulet, visada galima aptikti argumento ir išvados santykį (1985, p. 133). Argumentacijos konektorius E. Roulet smulkiau skirsto į tris rūšis:
 - a) pateisinimo, paaiškinimo konektorius (*parce que, car, puisque* ir kt.),
 - b) paprasto argumentavimo konektorius (*d'ailleurs, de plus*) ir
 - c) išvados konektorius (*donc, par conséquent*).

Pateisinimo, paaiškinimo ir išvados konektoriai nerečiai pasakymui suteikia dar papildomos reikšmės, o paprasto argumentavimo konektoriai atlieka tik argumentacinę funkciją.

¹ Par définition, un opérateur est un foncteur qui a pour argument une proposition atomique, alors qu'un connecteur est un foncteur qui a pour argument une paire ordonnée de propositions (Reboul, Moeschler, 1994, p. 179).

- 2) **Opozicijos konektoriai:** *mais* (bet, tačiau, o), *pourtant* (tačiau, vis dėlto), *néanmoins* (vis dėlto, tačiau), *cependant* (vis dėlto tačiau), *quand même* (vis dėlto, vis tiek, tačiau), *bien que* (nors), *quoique* (nors) ir kt. Opozicijos konektoriai vartojami tada, kai pasakyme prieštaraujama pasakytam argumentui. Šie konektoriai skirstomi į dvi rūšis: priešpriešos ir nuolaidos. Pasak E. Roulet, nors pirmieji reiškia tvirtesnę argumentavimą nei antrieji, tačiau priešpriešos konektoriais prijungta argumentacija pasakymuose visada yra pati svarbiausia informacija (1985, p. 133).
- 3) **Perfrazavimo konektoriai:** *en fait* (iš tiesų), *en somme* (trumpai, vienu žodžiu), *de toute façon* (šiaip ar taip), *en fin de compte* (galų gale), *en tout cas* (bet kuriuo atveju) ir kt. Perfrazavimo konektorių grupė yra išsamiausiai aptarta E. Roulet tiriamajame darbe „*Complétude interactive et connecteurs réformatifs*“ (1987). Pasak autoriaus, perfrazavimo konektoriai atlieka dėmenų siejimo, perfrazavimo, pasakymo perspektyvos keitimo (*changement de perspective énonciative*) funkciją. Perfrazavimo konektoriai kalbėtojui leidžia formuluoti bei nuosekliai sieti skirtingas mintis. Jie gali, kaip teigia E. Roulet, jungtis su argumentaciniais ir opoziciniais konektoriais ir kartu reikšti argumentavimą arba opoziciją, pavyzdžiui, *mais d'ailleurs, mais pourtant* (Roulet, 1987, p. 136–137).
- 4) **Įvedamieji konektoriai:** *quant à* (o, tačiau ir kt.), *en ce qui concerne* (atsižvelgus į... ; ir kt.) ir kt. Šios grupės konektoriai dažniausiai vartojami pasakymų pradžioje ir atlieka informacijos pristatymo, įvedimo funkciją (Roulet, 1999, p. 77).

Išvardintos konektorių grupės, aptartos E. Roulet darbuose, yra tiriamosios medžiagos konektorių klasifikacijos pagrindas. Šie teksto vienetai analizuojami publicistinio ir administracinio stiliaus tekstuose, todėl svarbu apibrėžti minėtų stilių diferencinius požymius, kurie galėtų lemti nevienodą konektorių stilistinę pasiskirstymą.

Administracinio ir publicistinio stilių ypatybės

Teksto stilius ir žanras, kaip teigia P. Guiraud, lemia teksto kalbos vienetų vartojimą (1972, p. 18). Taigi kiekvienas tekstas pasižymi tam tikrų sintaksinių, morfologinių ypatybių ir leksinių priemonių pasiskirstymu. Nevienodai skirtingų funkcinių stilių tekstuose pasiskirsto ir konektoriai. Jų vartojimas priklauso nuo žanro, konkretaus teksto tipo, funkcijų ir turinio.

Administracinis stilius, kuriame dažnai vartojami įvairūs konektoriai, yra charakterizuojamas kaip vienas iš standartiškiausių, uždariausių funkcinių stilių, kurio tekstai daugiausiai atlieka informavimo, valdymo funkcijas. Ši ypatybė apibūdina ir prancūzų, ir lietuvių administracinį stilių, mažiausiai veikiama kitų funkcinių stilių. Lietuvių administracinio stiliaus tyrėja R. Vladarskienė teigia, jog šis stilius nuėjo keletą raidos etapų ir patyrė nemenką kitų kalbų poveikį. Pasak mokslininkės, šiandieninis administracinis stilius yra gana tikslus, pasižymi ilgais ir išsamiais, standartizuotais sakiniais, nedideliu kalbos priemonių variantiškumu. Gretinant lietuvių ir prancūzų administracinį stilių, matyti, jog pastarasis yra labiau apibrėžtas, šabloniš-

kesnis nei lietuvių (Vladarskienė, 2003, p. 63), kuriame kaip tik dabar vyksta intensyvi kalbos priemonių standartizacija. Europos Sąjungos vertimai daro įtaką įvairių kalbų administraciniam stiliui ir koreguoja stiliaus normą. Lingvistė teigia, jog ES dokumentų įtaka lietuvių kalbos administraciniam stiliui yra dvejopa: nors keičiamos nusistovėjusios lietuvių administracinių tekstų ypatybės, kreipiamas dėmesys į dalykinį dokumentų kalbos tikslumą, tačiau neretai atsiranda pažodinio vertimo pavojai, savos kalbos sistemos ypatybių nepaisymas.

Publicistinis stilius, dažniausiai atliekantis informavimo ir poveikio funkcijas, laikytinas kur kas laisvesniu už administracinį stilių. Nors abu aptariami stiliai yra visuomeniniai stereotipai, publicistiniu stiliumi labiau išreiškiamas rašančiojo individualumas. Publicistinio stiliaus informacinio, analitinio ir ekspresyviojo postilio tekstuose kalbos funkcijas perteikia tikslingai pasirinktos intelektinės ir emocinės kalbos raiškos priemonės. Šiame straipsnyje aptariami ir nagrinėjami tik publicistinio stiliaus *analitinio postilio tekstai*, kurių diferenciniais požymiais galima laikyti didesnę stilistiškai nežymėtų kalbos vienetų vartojimą, raiškos stereotipiškumą, dažnai konektoriais reiškiamas teksto dėmenų logines jungtis.

Atsižvelgus į tai, kad administracinio ir publicistinio stiliaus analitinio postilio tekstuose linkstama perteikti loginius dėmenų ryšius, t. y. juos reikšti įvairiais konektoriais, šios kalbos raiškos priemonės gali būti laikomos diferenciniais tiriamųjų tekstų požymiais ir analizuojamos lyginamuoju stilistiniu bei gretinamuoju lingvistiniu (prancūzų ir lietuvių kalbos) požiūriu.

Kiekybinė tiriamųjų tekstų konektorių analizė

Tiriamuosius tekstus sudarė originalūs tekstai prancūzų kalba ir jų vertimai į lietuvių kalbą. Administracinio stiliaus tekstais buvo pasirinkti „Eur-lex“ duomenų bazės (<http://eur-lex.europa.eu>) Europos Sąjungos dokumentai: „Traité sur l’union Européenne“; „Traité instituant la communauté Européenne“ (2006) ir jų vertimai „Europos Sąjungos sutartis“ ir Europos Sąjungos steigimo sutartis“ (atnaujinta versija). Iš publicistinio stiliaus buvo pasirinktos dvi knygos: R. Schummano „Pour l’Europe“ ir jos vertimas „Už Europą“ (vertė I. Kovalčikienė) ir Y. Plasseraud knyga „Les Minorités“ ir jos vertimas „Tautinės mažumos“ (vertė A. Krančiukas, A. Konickis). Tiriamoji medžiaga abiem kalbomis iš viso sudarė 1242 puslapius: 620 puslapių reprezentavo administracinis stilius ir 622 – publicistinis. Išanalizavus tiriamosios medžiagos stilistines imtis ir išrinkus konektorius, pastebėta, kad gausiau jų vartojama publicistiniame stiliuje. Administracinio pobūdžio tekstuose rasti 72, o publicistiniame – 262 konektoriai, t. y. publicistinio stiliaus konektoriai sudarė 78 % visų rastų konektorių, o administracinio stiliaus – tik 22 %. Gauti tyrimo rezultatai patvirtina, kad skirtinguose funkcinuose stiliuose nevienodai pasiskirsto tos pačios rūšies kalbos raiškos priemonės.

Atliekant tyrimą konektoriai buvo suskirstyti į grupes pagal atliekamas funkcijas: 1) argumentacijos konektoriai smulkiau klasifikuoti į paaiškinimo ir pateisinimo, paprasto argumentavimo, išvados; 2) opozicijos konektoriai skirstyti į priešpriešos ir nuolaidos konektorius. Trečioji ir

ketvirtoji konektorių grupės (perfravavimo ir įvedamieji konektoriai), minimos E. Roulet klasifikacijoje, tiriamojoje medžiagoje nebuvo aptiktos. Rastos dvi konektorių grupės abiejuose tiriamuosiuose stiliuose pasiskirstė panašiai, išskyrus paaiškinimo ir pateisinimo konektorius, kurie buvo pastebėti tik publicistiniame stiliuje. Abiejuose stiliuose dažniausiai buvo vartoti opozicijos konektoriai: publicistiniame stiliuje jie sudarė 34 % visų šio stiliaus konektorių, o administraciniame stiliuje – 36 % visų administracinio stiliaus konektorių. Be minėtų opozicijos konektorių, administraciniame stiliuje dažnai buvo vartoti paprastą argumentaciją reiškiantys konektoriai (30 %). Rečiau pasitaikė nuolaidos (18 %) ir išvados (16 %) konektorių. Paaiškinimą, pateisinimą reiškiančių konektorių administraciniame stiliuje nepasitaikė. Kiek kitaip pasiskirstė publicistinio stiliaus konektoriai: a) opozicijos konektoriai sudarė 34 % visų šio stiliaus konektorių, b) paaiškinimo ir pateisinimo konektoriai – 21 %, c) paprasto argumentavimo – 19 %, d) išvados – 16 %, e) nuolaidos konektoriai – 10 %. Palyginus administracinio ir publicistinio stiliaus konektorių kiekybinio pasiskirstymo rezultatus, galima daryti išvadą, kad prancūzų publicistiniame stiliuje vartojama žymiai daugiau ir įvairesnių grupių konektorių nei administraciniame stiliuje. Tai lemia didesnis publicistinio stiliaus laisvumas, griežtai neapibrėžtas, mažiau standartizuotas leksikos parinkimas. Šią mintį paremia lietuvių kalbos funkcinų stilių tyrėjos V. Žilinskienės teiginiai. Pasak mokslininkės, administracinio stiliaus leksika yra nusistovėjusi ir standartizuota, administraciniame stiliuje tas pats žodis gali pasikartoti nuo 20 iki 21 karto, o publicistiniame stiliuje – iki 10–11 kartų (2002, p. 52). Tai, kad stilius deteminuoja kalbos priemonių parinkimą, vartojimo dažnį ir įvairovę, rodo opozicijos konektorių vartojimo skirtumai tiriamuosiuose stiliuose: administraciniame stiliuje buvo rasti keturi skirtingi konektoriai (*néanmoins, toutefois, cependant, mais*), o publicistiniame stiliuje – aštuoni (*cependant, mais, pourtant, par contre, toutefois, au contraire, néanmoins, en revanche*). Šį teiginį patvirtina ir nuolaidos konektorių vartojimo rezultatai: administraciniame stiliuje rasti trijų rūšių nuolaidos konektoriai (*pour autant (que), en dépit de, néanmoins*), o publicistiniame stiliuje – penki (*même si, toutefois, pour autant, néanmoins, pourtant*).

Atlikus kiekybinę tiriamųjų prancūzų kalbos stilistinių imčių analizę galima teigti, kad kiekybinius konektorių vartojimo rodiklius ir atskirų jų grupių įvairovę lemia stilistinė tekstų diferenciacija.

Tiriamųjų tekstų konektorių vertimo analizė

Atliekant konektorių vertimo analizę taikyti gretinamasis ir aprašomasis metodai. Konektoriai traktuojami ne kaip atskiras vertimo vienetas, bet kaip mikrostruktūriniai teksto elementai, organiškai susiję su aplinkiniu kontekstu ir verčiami atsižvelgus į platesnį kontekstą, makrostruktūrinį teksto lygmenį (Leonavičienė, 2010, pp. 45–50). Ši nuostata leidžia laikyti konektorius integralia teksto dalimi ir vertinti jų vertimą teksto visumos požiūriu. Analizuojant dviejų funkcinų stilių konektorių vertimo polinkius, remiamasi vertimo teoretiko A. Chestermano (1997) vertimo strategijų klasifikacija. Teoretikas skiria tris vertimo stra-

tegių rūšis (gramatinės, semantinės ir pragmatinės), iš kurių kiekvieną smulkiau klasifikuoja į dešimt strategijų.

Išnagrinėjus dviejų funkcinių stilių tiriamąją medžiagą, nustatytos trys prancūzų kalbos konektorių vertimo į lietuvių kalbą strategijos: 1) gramatinė *tiesioginio vertimo* strategija, 2) semantinė *sinonimų parinkimo* strategija, 3) pragmatinė *praleidimo* strategija. Gauti kiekybinės vertimo pavyzdžių analizės rezultatai leidžia tvirtinti, kad abiejų stilių tekstuose dažniausiai buvo taikyta gramatinė tiesioginio vertimo strategija, kurią administraciniame stiliuje sudarė 65 % pavyzdžių, publicistiniame – 62 % pavyzdžių. Antroji pagal dažnį vertimo strategija – semantinis sinonimo parinkimas (administraciniame stiliuje aptikta 20 % visų nagrinėjamų pavyzdžių, o publicistiniame – 26 %), kai vertėjai, skirtingai nei taikydami tiesioginio vertimo strategiją, rinkosi ne žodyninį, bet kontekstinį vienetą. Kiekybiškai mažiausių pavyzdžių grupę sudaro pragmatinė praleidimo strategija, t. y. vertimas nuliniu konektoriumi (administraciniame stiliuje aptikta 15 % šio vertimo pavyzdžių, publicistiniame – 12 %). Visi kiekybinės vertimo analizės duomenys pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Tiriamosios medžiagos konektorių kiekybinės vertimo analizės duomenys

Eil. nr.	Tiriamosios medžiagos imtis ir taikoma vertimo strategija	Rastų pavyzdžių skaičius	Pavyzdžių skaičius procentais
ADMINISTRACINIS STILIUS			
1.	Gramatinė <i>tiesioginio vertimo strategija</i>	47	65 %
2.	Semantinė <i>sinonimų parinkimo strategija</i>	14	20 %
3.	Pragmatinė <i>praleidimo strategija</i>	11	15 %
PUBLICISTINIS STILIUS			
4.	Gramatinė <i>tiesioginio vertimo strategija</i>	163	62 %
5.	Semantinė <i>sinonimų parinkimo strategija</i>	68	26 %
6.	Pragmatinė <i>praleidimo strategija</i>	31	12 %

Taikydami *gramatinę tiesioginio vertimo strategiją*, vertėjai vertimo tekstuose rinkosi *žodyninius konektorių atitikmenis*. Kadangi ši konektorių vertimo strategija sudaro daugiau nei pusę visų surinktų administracinio (65 %) ir publicistinio stiliaus (62 %) pavyzdžių, galima teigti, kad ji išreiškia nagrinėjamų stilių kalbos polinkį į raiškos standartizaciją, šabloniškumą. Dviejų funkcinių stilių konektorių vertimo kiekybinio lyginimo rezultatai rodo, kad 3 % daugiau žodyninių atitikmenų buvo vartota verčiant administracinio stiliaus tekstus, kuriems būdingas didesnis standartizacijos ir leksikos uždarumo laipsnis nei publicistinio stiliaus. Pasak G. G. Matthewso, tyrinėjusio administracinio stiliaus teisinių dokumentų vertimus, apie vertimą žodyniniais ekvivalentais galima kalbėti tada, kai originalo ir vertimo tekstų turinys yra semantiškai tapatus (2003, p. 55). Pateiksime kelis tiriamosios medžiagos pavyzdžius:

- 1) *Le fait allemand, au lendemain de la deuxième guerre mondiale, a été pour tout Français responsable d'une*

façon quelconque de l'avenir de son pays, le problème le plus angoissant, parce qu'il a engagé non seulement la sécurité de la France, mais la paix du monde (Schuman, 2010, p. 67).

Vokietija, pasibaigus Antrajam pasauliniui karui, kiekvieno prancūzo akyse vienaip ar kitaip buvo atsakinga už Prancūzijos ateitį, ir tai buvo didžiulis rūpestis, nes Vokietija ant kortos statė ne tik Prancūzijos saugumą, bet ir viso pasaulio taiką (p. 77).

- 2) *En outre, le directoire peut recevoir délégation de certains pouvoirs par décision du conseil des gouverneurs.* (Traité instituant la communauté Européenne, 2006, p. 262).

Be to, Vykdomoji valdyba gali turėti kai kurių jai perduotų įgaliojimų, jeigu taip nusprendžia Valdančioji taryba (p. 262).

- 3) *Il n'est donc pas étonnant qu'après cette réussite de l'expérience on ait voulu l'étendre à un domaine plus large* (Schuman, 2010, p. 99).

Tad nieko nuostabaus, kad po tokios sėkmės siekiama plėstis (p. 108).

Cituotuose pavyzdžiuose konektorių „parce que“ verstas semantiškai tapačiu „nes“ (1 pav.), „en outre“ – „be to“ (2 pav.), „donc“ – „tad“ (3 pav.) ir pan. Taikydami aptariamą strategiją, vertėjai daugiausiai vertė *argumentacijos* ir *opozicijos konektorius*. Pasirinkus tiesioginio vertimo strategiją, vertėjams pavyko perteikti semantinį turinį, tinkamai išreikšti konektoriais jungiamų dėmenų ryšius, vartoti administracinio ir publicistinio stiliaus tekstuose komunikaciškai ir pragmatiškai įprastus leksinius vienetus. Administraciniame stiliuje iš argumentacijos konektorių grupės tiesioginio vertimo strategija buvo taikyta verčiant paprasto argumentavimo konektorius (70 %) ir išvados (30 %), o publicistiniame stiliuje – paaiškinimo, pateisinimo (38 %) ir išvados konektorius (37 %). Nustatant konektorių vertimo strategijas, visi vertimo variantai buvo lyginti su dvikalbiais elektroniniais prancūzų–lietuvių kalbų žodynais „Tildės biuru“ ir „Frankonu“.

Kaip minėta, gramatinė tiesioginio vertimo strategija buvo taikyta ir verčiant opozicijos konektorius. Administraciniame stiliuje iš opozicijos konektorių naudojant šią strategiją buvo versti priešpriešą reiškiantys (84 %) ir nuolaidos konektoriai (15 %), o publicistiniame stiliuje – priešpriešos (85 %) ir nuolaidos (18 %) konektoriai:

- 4) *Toutefois, elle peut, dans un contrat, procéder à une élection spéciale de domicile ou prévoir une procédure d'arbitrage* (Traité instituant la communauté Européenne, 2006, p. 247).

Tačiau bet kokioje sutartyje jis gali nurodyti konkretų adresą, kuriuo teikia paslaugas, bei numatyti ginčų nagrinėjimą arbitražo tvarka (p. 247).

- 5) *Toutefois, on n'est pas toujours maître des choix à faire ni de l'ordre d'urgence des problèmes* (Schuman, 2010, p. 36).

Vis dėlto ne visada esame savo pasirinkimų ir skuboto problemų sprendimo šeimininkai (p. 46).

Pateikti pavyzdžiai iliustruoja opozicijos konektoriaus „toutefois“ vertimą dviem žodyniniais variantais („tačiau“ ir „vis dėlto“): ketvirtame pavyzdyje jis atlieka priešpriešos

funkciją ir yra verčiamas „tačiau“, o penktame – nuolaidos funkciją ir verčiamas kitu žodyniniu atitikmeniu „vis dėlto“.

Tiriamosios medžiagos analizės rezultatai rodo, kad versdami apie 20 % administracinio stiliaus ir 26 % publicistinio stiliaus konektorių, vertėjai rinkosi kitą vertimo strategiją – **semantinę sinonimų parinkimo strategiją**. Šį pasirinkimą lėmė didesnis konteksto vaidmuo, konkrečiu atveju realizuota ne žodyninė, bet kontekstinė konektooriaus reikšmė. Prancūzų tyrėjas G. Martelis teigia, kad nelengva tinkamai parinkti vertimo tekstų konektorius. Jis nurodo, jog prancūzų kalboje iškyla nemažai sunkumų vartojant konektorius dėl jų polisemijos, todėl jų parinkimas verčiant iš kitų kalbų tampa dar sudėtingesnis (1991, p. 160).

Lyginant dviejų stilių konektorių vertimą pastebėta, kad kontekstinio vertimo pavyzdžių 6 % daugiau aptikta publicistinio stiliaus tekstuose. Nors abiejuose stiliuose kiekybinio vertimo strategijų tyrimo rezultatai yra iš dalies panašūs, bet lietuvių kalbos publicistinio stiliaus normos didesnis laisvumas leido dažniau rinktis kontekstinius vertimo vienetus:

- 6) *En revanche, en ce qui concerne la question des minorités, l'observateur constate immédiatement entre les deux moitiés de notre continent une nette différence d'attitude à la fois en ce qui concerne l'intensité qu'en matière de vocabulaire* (Plasseraud, 1998, p. 27).

Kita vertus, mažumų problemos stebėtojas abiejose mūsų žemyno pusėse iškart konstatuoja ryškų požiūrių į klausimo svarbą bei jo į terminiją skirtumą (p. 29).

- 7) *Conclure une union durable et contrôlée au sujet du charbon et de l'acier, c'est en effet enlever à chacun des pays ainsi associés la possibilité non seulement de faire mais de préparer une guerre contre les autres associés ; car on ne fait pas la guerre lorsqu'on n'a plus la libre disposition de l'énergie et du métal qui sont à la base de toute entreprise de ce genre* (Schuman, 2010, p. 114).

Sudaryti ilgalaikę ir kontroliuojamą sąjungą anglių ir plieno srityje, vadinas, iš kiekvienos šalies sąjungininkės atimti galimybę ne tik skelbti karą, bet ir rengtis karui su kitomis sąjungos valstybėmis, nes negalima kariauti, kai laisvoje dispozicijoje nėra energijos ir metalo – pagrindinių tokiems sumanymams reikalingų elementų (p. 125).

Toliau cituojami 8 ir 9 pavyzdžiai ne tik iliustruoja kontekstinį vertimą, kaip 6 ir 7 pavyzdžiai, bet rodo, kad vertimo tekstų konektoriai gali įgyti kitokią nei originalo teksto funkciją: 8 pavyzdžio išvados konektorius „donc“, atsižvelgus į platesnį kontekstą, verčiamas priešpriešos funkciją atliekančiu konektoriumi „o“. Konektoorių kontekstinio vertimo ir funkcijos keitimo atvejį iliustruoja ir 9 pavyzdys: opozicijos funkciją atliekantis konektorius „mais“ verčiamas opozicijos funkcijos neatliekančiu „ir“:

- 8) *Dans les domaines qui ne relèvent pas de sa compétence exclusive, la Communauté n'intervient, conformément au principe de subsidiarité, que si et dans la mesure où les objectifs de l'action envisagée ne peuvent pas être réalisés de manière suffisante par les États membres et peuvent donc, en raison des dimensions ou des effets de l'action envisagée, être*

mieux réalisés au niveau communautaire (Traité instituant la communauté Européenne, 2006, p. 46).

Pagal subsidiarumo principą Bendrija imasi veiksmų srityse, kurios nepriklauso jos išimtinai kompetencijai, tik tada ir tokia apimtimi, kai siūlomo veiksmo tikslų valstybės narės negali deramai pasiekti, o Bendrija dėl siūlomo veiksmo masto arba poveikio gali juos pasiekti geriau.

- 9) *Il n'y aura ainsi aucun reniement d'un passé glorieux, mais un épanouissement nouveau des énergies nationales, par leur mise en commun au service de la communauté supranationale* (Schuman, 2012, p. 20).

Tad nebus atsižadama šlovingos praeities, ir naujai suklestės nacionalinės jėgos, besidarbuojančios bendram viršvalstybinės bendruomenės labui (p. 27).

Straipsnyje nagrinėjami mikrostruktūrinių vienetų – konektoorių, funkcijos keitimą vertimo tekste pagrindžia Skopos vertimo teorija, kurioje teigiama, kad atskiri teksto vienetai, dalys ar net visas tekstas vertimo kultūroje gali keisti savo funkciją, priklausomai nuo platesnio konteksto ir siekiamo vertimo tikslo – *scopos* (Vermeer, 1986; Nord, 1997 ir kt.). Tyrimo metu konektoorių funkcijos keitimo pavyzdžių buvo aptikta tik publicistinio stiliaus vertimuose, kuriuose be funkcijos pakeitimo rasta kiekybiškai įvairesnių kontekstinio vertimo sprendimo variantų. Visa tai, kaip minėta, lemia laisvesnė, palyginti su administraciniu stiliumi, publicistinio stiliaus kalbos priemonių parinkimo ir vartojimo norma.

Atliekant konektoorių vertimo iš prancūzų kalbos tekstų į lietuvių kalbą analizę, nustatyta trečioji vertimo strategija – **pragmatinė konektoorių praleidimo strategija**, t. y. vertimas nuliniu konektoriumi. Tokių pavyzdžių administracinio stiliaus vertimuose rasta 15 %, publicistinio stiliaus – 12 % (žr. 1 lentelę). Iš visų tiriamosios medžiagos pavyzdžių konektoorių praleidimo atvejai verstiniuose administracinio ir publicistinio stiliaus tekstuose sudarė maždaug vieną aštuntadalį kiekvieno stiliaus pavyzdžių:

- 10) *La production était en outre susceptible d'être rationalisée dans ses méthodes et son équipement, grâce à une spécialisation des entreprises, à une répartition des tâches et des investissements au sein d'un marché élargi* (Schuman, 2010, p. 113).

Buvo galima tikėtis, kad gamybos metodai ir įranga bus racionalizuoti įmonių specializacijos, pareigų ir investicijų paskirstymo išplėtoje rinkoje dėka (p. 124).

- 11) *Loin donc de bouder, les pays qui sont en dehors de la Communauté cherchent à s'en rapprocher, à entrer en contact et à préparer éventuellement – ce que nous désirions – des accords ou des associations* (Schuman, 2010, p. 124).

Šalys, kurios nepriklauso Bendrijai, visai jos neignoroja, o stengiasi suartėti, užmegzti ryšius, juos palaikyti ir galbūt ruoštis (mes to ir norėtume) sutartims ir asociacijoms (p. 133).

Be cituotų konektoorių praleidimo pavyzdžių, administraciniame stiliuje dažniau buvo praleisti nuolaidos konektoriai „pour autant que“, „néanmoins“, publicistiniame stiliuje – priešpriešos konektoriai: „cependant“, „toutefois“. Praleidę lietuvių kalbos verstiniuose tekstuose konektorius, vertėjai, viena vertus, stengėsi išvengti stilistinio ir semantinio per-

tekliaus, pasiekti didesnę teksto kompresiją. Kita vertus, praleidimo strategijos taikymas atspindėjo vertėjų norą siekti teksto kalbos natūralumo: fleksinėje lietuvių kalboje žodžių ryšius padeda perteikti galūnės, sakinio dėmenų santykį aiškiai išreiškia žodžių tvarka, pabrėžimą padeda perteikti aktualioji sakinio skaida, todėl, palyginti su prancūzų kalba, lietuvių kalbos tekstuose mažiau vartojami kalbos vienetų ryšius reiškiantys žodžiai ar jų junginiai – konektoriai. Kiek kitaip yra analitinėje prancūzų kalboje. Esant apnykusiai šios kalbos fleksinei sistemai, nelaisvai ir sintaksiškai motyvuotai sakinio žodžių tvarkai, konektoriai, kaip išorinė tekstų kohezijos priemonė, atlieka itin svarbų vaidmenį, jie žymi sakinių, įvairių teksto vienetų ryšius, padeda jungti mintis, struktūruoti tekstą. Iš prancūzų ir lietuvių kalbų sistemų skirtumo kyla nevienodas konektorių pasiskirstymo dažnis to paties funkcinio stiliaus tekstuose. Taigi praleidimo strategijos taikymas verčiant maždaug aštuntadalį kiekvieno stiliaus pavyzdžių leidžia konstatuoti gerą vertėjų kalbinį išmanymą, tinkamą vertimo metodologinių sprendimų taikymą.

Išvados

Atlikus prancūzų administracinio ir publicistinio stiliaus tekstų konektorių vartojimo ir vertimo į lietuvių kalbą analizę, darytinos tokios išvados:

1. Konektoriai yra stilistiškai nežymėta kalbos priemonė, jie gali būti vartojami visuose funkcinuose stiliuose, atsižvelgus į komunikacijos pobūdį, teksto tikslą ir turinį, teksto dėmenų funkcijas ir semantiką. Atlikus tyrimą, nustatytas skirtingas kiekybinis konektorių vartojimas prancūzų kalbos administraciniame (78 % visų pavyzdžių) ir publicistiniame (22 % pavyzdžių) stiliuje, nevienoda jų funkcija. Šie rezultatai leidžia daryti išvadą, kad kalbos priemonių kiekybinį pasiskirstymą determinuoja stilistinė tekstų diferenciacija.
2. Administraciniame stiliuje buvo aptiktos tokios konektorių grupės: opozicijos konektoriai (36 %), argumentacijos konektoriai (30 %), nuolaidos konektoriai (18 %) ir išvados konektoriai (16 %). Palyginti su šablonizuotu, standartizuotos raiškos prancūzų kalbos administraciniu stiliumi, publicistinio stiliaus tekstai yra kur kas laisvesni, mažiau standartizuoti, todėl pastaruosiuose buvo vartotos įvairesnės konektorių grupės: a) opozicijos konektoriai (34 % visų šio stiliaus konektorių), b) paaiškinimo ir pateisinimo konektoriai (21 %), c) paprasto argumentavimo (19 %), d) išvados (16 %), e) nuolaidos konektoriai (10 %).
3. Išnagrinėjus dviejų prancūzų kalbos funkcinių stilių konektorių vertimą į lietuvių kalbą, nustatytos trys vertimo strategijos: 1) gramatinė tiesioginio vertimo strategija, 2) semantinė sinonimų parinkimo strategija, 3) pragmatinė praleidimo strategija. Dažniausia iš visų yra **gramatinė tiesioginio vertimo strategija**, ji buvo taikyta verčiant daugiau kaip pusę visų surinktų administracinio (65 %) ir publicistinio stiliaus (62 %) pavyzdžių.
4. Tiesioginio vertimo strategija išreiškė nagrinėjamų administracinio ir publicistinio stiliaus tekstų kalbos polinkį į raiškos standartiškumą, šabloniškumą, tendenciją vartoti komunikaciškai ir pragmatiškai įprastus žodyninius leksinius vienetus, uždaresnę leksiką. Šia ypatybe labiau pasižymėjo *verstiniai administracinio stiliaus tekstai*.
5. Versdami apie 20 % administracinio stiliaus ir 26 % publicistinio stiliaus konektorių, vertėjai rinkosi **semantinę sinonimų parinkimo strategiją**, t. y. vertimą kontekstiniais konektorių variantais. Daugiau šios strategijos taikymo pavyzdžių (net 6 % daugiau) buvo aptikta publicistinio stiliaus tekstuose, kuriuose pasitaikė ne tik įvairesni kontekstiniai vertimo sprendimai, bet ir konektorių funkcijos keitimo atvejų. Tai patvirtino didesnę lietuvių kalbos publicistinio stiliaus normos laisvumą, mažesnę standartizacijos laipsnį, palyginti su administraciniu stiliumi.
6. Apie vieną aštuntadalį narinėjamų administracinio ir publicistinio stiliaus pavyzdžių sudarė **pragmatinę praleidimo strategijos** taikymo, t. y. vertimo *nuliniu konektoriumi*, atvejai: administracinio stiliaus vertimuose jie sudarė 15 %, publicistinio stiliaus – 12 % pavyzdžių. Pasirinkta vertimo strategija leido vertėjams išvengti stilistinio ir semantinio pertekliaus, padidinti teksto kompresiją ir atsižvelgti į įprastą mažesnę konektorių pasiskirstymą lietuvių kalbos tekstuose.
7. Gauti prancūzų kalbos administracinio ir publicistinio stiliaus konektorių vartojimo ir vertimo į lietuvių kalbą tyrimo duomenys leidžia konstatuoti ne tik moksliniu požiūriu svarbius diferencinius nagrinėjamų stilių požymius, vyraujančias vertimo strategijas, bet ir turi praktinę naudą: tyrimo rezultatai bus naudingi praktikoje dirbantiems vertėjams, lingvistams ir automatizuotų vertimo sistemų kūrėjams.

Literatūra

1. Adam, J. M., 2005. *Linguistique textuelle. Des genres de discours aux textes*. Une introduction méthodique à l'analyse textuelle des discours. Paris: Nathan.
2. Baylon, C., Fabre, P., 1978. *Grammaire systématique de la langue française*. Nathan: Indiana University.
3. Bikeliėnė, L., 2009. Priešpriešos konektorių vartojimas besimokančių anglų kalbos ir anglakalbių studentų rašto darbuose. *Kalbotyra*, nr. 61 (3), pp. 21–35.
4. Bumeikaitė, N., 2009. Teksto konektoriai kalbotyros magistro darbuose. *Kalbotyra: Germanų ir romanų studijos*, nr. 61 (3), pp. 36–50.
5. Česnuliėnė, V., 2012. Modaliniai konektoriai mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose. *Žmogus ir žodis: didaktinė lingvistika*, t. 14, nr. 1, pp. 30–34.
6. Chesterman, A., 1997. *Memes of Translation*. Amsterdam and Philadelphia: Benjamins.
7. Guiraud, P., 1972. *La stylistique*. Paris: Presses universitaires de France.
8. Lecavalier, J., 2003. *La didactique de l'écriture: les marqueurs de relation dans les cours de français du collégial*. Montréal: Université de Montréal.
9. Leonavičienė, A., 2010. *Vertimo atodangos: teorija ir praktika (prancūzų–lietuvių kalba)*. Kaunas: Technologija.
10. Martel, G., 1991. Les connecteurs: problèmes particuliers à l'analyse différentielle de discours. *Langues et linguistique*, nr. 17, pp. 159–167.
11. Matthews, G. G., 2003. *L'équivalence en traduction juridique: analyse des traductions au sein de l'accord de libre-échange*. Nord-Américain (ALENA): Université de Laval.

12. Nord, Ch., 1997. *Text Analysis in Translation. Theory, Method and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Translated from the German by Christiane Nord and Penelope Sparrow. Amsterdam / Atlanta GA: Rodopi, pp. 100–120.
13. Reboul, A., Moeschler, J., 1994. *Dictionnaire Encyclopédique de Pragmatique*. Paris: Seuil.
14. Reboul, A., Moeschler, J. 1998. *Pragmatique du discours. De l'interprétation de l'énoncé à l'interprétation du discours*. Paris: Armand Colin.
15. Roulet, E., 1987. Complétude interactive et connecteurs reformulatifs. *Cahiers de linguistique française*, nr. 8, pp. 111–140.
16. Roulet, E. 1999. *La description de l'organisation du discours. Du dialogue au texte*. Paris: Didier.
17. Roulet, E. et al., 1985. *L'articulation du discours en français contemporain*. Berne: Lang. (1991 3e me édition).
18. Vermeer, H. J., 1986. Übersetzen als kultureller Transfer. *Übersetzungswissenschaft: Eine Neuorientierung*. Ed. M. Snell-Hornby. Tübingen: UTB, S. 30–53.
19. Vinay, J. P., Darbelnet, J., 1964. *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Didier: The University of California.
20. Vladarskienė, R., 2003. Sintaksinių struktūrų konkurencijos atvejai dokumentų kalboje. *Lituanistica*, nr. 2 (54), pp. 63–71.
21. Žilinskienė, V., 2002. Lietuvių kalbos administracinis stilius ir bendras jo leksikos vaizdas. *Viešojo politika ir administravimas*, nr. 1, pp. 51–54.

Aurelija Leonavičienė, Jolita Rečiūnaitė

Emploi des connecteurs français dans les styles administratif et journalistique et leur traduction en lituanien

Résumé

Le but de tous les traducteurs est la traduction adéquate et fiable. Pour arriver à ce but il faut non seulement maîtriser parfaitement son lexique, mais comprendre aussi sa structure. Parmi les éléments de la langue on trouve les connecteurs, dont la traduction pose souvent certaines difficultés pour les traducteurs.

Le but de cet article est de décrire les connecteurs français, d'analyser leur emploi dans les styles administratif et journalistique ainsi que d'analyser les stratégies de leur traduction en lituanien.

Dans la première partie on analyse la définition des connecteurs, leurs fonctions et les particularités linguistiques des styles administratif et journalistique. Cette analyse est largement inspirée par les travaux de J.-M. Adam, E. Roulet, C. Baylon, P. Fabre, J.-P. Vinay, J. Darbelnet et d'autres linguistes.

Dans la deuxième partie on analyse la répartition des connecteurs et on fait la comparaison de leurs traductions dans les styles administratif et journalistique. Au total, les 334 exemples des connecteurs étaient trouvés, y compris ceux qui se répètent. Dans le style administratif on a trouvé 72 exemples et le style journalistique en avait 262. Cela montre que les styles déterminent l'emploi des connecteurs. La deuxième partie du travail représente aussi l'analyse de la traduction des connecteurs du français en lituanien. Les résultats permettent de regrouper les exemples trouvés en trois stratégies de la traduction : 1) traduction directe (stratégie grammaticale), 2) traduction par des synonymes (stratégie sémantique), 3) omission des connecteurs (stratégie pragmatique). D'après l'analyse faite on peut constater que c'est la traduction directe qui représente le plus grand nombre des exemples de traduction : 65 % des cas dans le style administratif et 62 % des cas dans le style journalistique. La traduction par des synonymes contextuels fait 20 % dans le style administratif et 26 % dans le style journalistique. Dans les autres cas qui constituent 27 % des exemples trouvés on omet les connecteurs. Cette tendance prouve les différences des structures entre deux langues analysées.

Straipsnis įteiktas 2013 03
Parengtas spaudai 2013 06

Apie autores

Aurelija Leonavičienė, dr., Kauno technologijos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Kalbotyros katedros profesorė.

Mokslinės veiklos sritys: teksto lingvistika, stilistika, pragmatika, kontrastinė lingvistika, vertimo teorija ir kritika.

Adresas: Kauno technologijos universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Kalbotyros katedra, Gedimino g. 43, 44240 Kaunas.

El. paštas: aurelija.leonaviciene@ktu.lt

Jolita Rečiūnaitė, filologijos bakalaurė.

Mokslinės veiklos sritys: vertimo kritika.

Adresas: Kauno technologijos universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Kalbotyros katedra, Gedimino g. 43, 44240 Kaunas.

El. paštas: jolita.reciunaite@gmail.com